

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Факультет туризму

Кафедра економіки та менеджменту

Завидівська О. І.

ЛЕКЦІЯ № 1

**Теоретичні та організаційні основи фінансового менеджменту. Система
забезпечення фінансового менеджменту**

з навчальної дисципліни:

«Фінансовий менеджмент»

галузь знань 07 „Управління та адміністрування”
спеціальність 073 „Менеджмент”
рівень освіти – магістр

Лекція обговорена і затверджена на засіданні кафедри економіки та менеджменту
(протокол № 5 від “10” грудня 2020 року)

Львів – 2020

План

1. Сутність фінансового менеджменту. Фінансовий механізм в управлінні підприємством

2. Стратегія і тактика фінансового менеджменту

3. Організаційне забезпечення фінансового менеджменту

4. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту

1. Сутність фінансового менеджменту. Фінансовий механізм в управлінні підприємством

Термін «менеджмент» американського походження і при його перекладі частина змісту терміна може втрачатись. Ми розуміємо менеджмент як управління, однак поняття «управління» наочно ширше ніж поняття «менеджмент». Управляти можна різними процесами, приміром хімічною реакцією, проте невірно казати «менеджмент хімічної реакції» або «менеджмент автотранспорту».

Оскільки термін «управління» стосується більшої кількості явищ, тому термін «управління» ширший за термін «менеджмент».

Термін «менеджмент», на відміну від терміна «управління», належить лише до соціально-економічної сфери . Зокрема він може бути використаний для опису управління економічними ресурсами (працею та засобами в різних формах), процесами (економічними, соціальними, політичними) та суб'єктами господарської діяльності

Менеджмент (англ. Management – управління) в загальному вигляді можна визначити як систему економічного управління виробництвом, яка включає сукупність принципів, методів, форм і прийомів управління.

Менеджмент доцільно розглянути з двох точок зору: з точки зору науки та з точки зору практичної діяльності.

Менеджмент як наука – це знання про закономірності соціально-економічних процесів, а також про принципи і методи управління окремим суб'єктом господарювання, що спрямовуються на досягнення визначеної мети.

На практиці під поняттям «менеджмент», зазвичай, розуміють діяльність з раціонального використання ресурсів (грошей, інформації, праці тощо) та з управління суб'єктом господарювання, соціально-економічними процесами, яка спрямовується на досягнення поставленої мети.

Фінансовий менеджмент (в практичній площині) – це система взаємовідносин, які виникають на підприємстві (організації) з приводу залучення і використання фінансових ресурсів.

Історію розвитку фінансового менеджменту доречно розглядати у тісному зв'язку з історією розвитку теорії менеджменту. Розвиток теорії менеджменту, як й інших наук, відбувався шляхом еволюції. Більшість економістів світу поділяють розвиток її на декілька фаз, зокрема (таблиця 1.1):

1. Перед фаза;
2. Фаза наукового управління;
3. Фаза класичної школи;
4. Фаза руху за гуманні стосунки;
5. Школа поведінкових наук ;
6. Сучасна фаза.

Таблиця 1.1.

Розвиток теорії менеджменту

Фази розвитку	Особливості фази розвитку та теорій менеджменту
Перед фаза	Розповсюджено ієрархічно-пірамідальна побудова організацій та застосування менеджерами в управлінні, переважно, авторитарного стилю керівництва.
Фаза наукового управління	Вихід у світ книги Ф. Тейлора «Принципи наукового управління» (1911 р.) В економічній літературі почали застосовувати термін «наукове управління». Праця управлінського персоналу почала виділятися як окрема сфера діяльності, тому з'явилася потреба виділяти особливу групу людей – менеджерів або працівників апарату управління і вивчати їх управлінську діяльність. На думку Ф. Тейлора, менеджмент – це поєднання матеріальних та трудових ресурсів виробництва для створення індустріальної організації.
Фаза класичної школи	До класичної школи належать провідні теоретики світу з менеджменту. Так, французький підприємець А. Файоль вперше працю менеджерів розділив на: планування, організацію, мотивація та контроль. Німецький економіст М. Вебер стверджував, що бюрократизм є ідеальний тип організації як праці управлінського персоналу, так взагалі людей, і тільки таким шляхом можна досягти максимальної ефективності будь-якої організації.
Фаза руху за гуманні стосунки	Як стверджує американський економіст А. Маслоу, продуктивність праці зростає тоді, коли менеджери виявляють турботу про підлеглих, при потребі консультуються з ними, надають їм можливість спілкуватися як з керівництвом, так і між собою.
Школа поведінкових наук	Головним у теорії школи поведінкових наук (біхевіористської школи), за твердженнями американського економіста Ф. Герцберга, є надання допомоги менеджером підлеглому в усвідомленні ним своїх власних можливостей для самовиявлення у процесі праці.
Сучасна фаза	У сучасній фазі розвитку теорії менеджменту характерним є розробка моделей управлінських рішень залежно від тих чи інших ситуацій. За допомогою побудови сучасних управлінських моделей відбувається скорочення кількості впливових змінних величин після оцінки суттєвості впливу їх на кінцевий результат. Таким чином, залишаються найбільш впливові змінні складові, що дає менеджерам змогу об'єктивно описати кожен змінну зокрема, а також порівняти їх вплив між собою.

Фінансовий менеджмент можна класифікувати за різними ознаками:

а) за рівнем:

- фінансовий менеджмент на макрорівні (домогосподарств, підприємств, банківських установ);

- на макрорівні (бюджетний, податковий);

б) за об'єктом управління:

- управління основним та оборотним капіталом;

- управління власним та позиковим капіталом;

- управління ризиками.

Слід звернути увагу на те, що в сучасних умовах все гостріше постає питання регулювання відносин між людиною та природою. Багатства природи не безмежні, водночас вони є основою не тільки господарської діяльності, але й самого існування людини.

Сьогодні екологічні проблеми постають дуже гостро.

В Україні ліси займають менше 16% від всієї території, а західноєвропейських країнах – 20-25%, в Японії – 47%. Проте ліс Японія не експортує, бо дбає за населення.

Підтримуються проекти з відродження лісів, озер.

Регулювання відносин між людиною та природою теж є складовою сучасного фінансового менеджменту.

Фінансовий менеджмент як навчальна дисципліна сформувався на початку 90-х років XIX століття у США з розвитком грошових і товарних ринків та з появою нагальної потреби у більш детальному обґрунтуванні фінансових операцій економічними розрахунками. Суттєвий внесок в розвиток концептуально-методологічних засад фінансового менеджменту внесли зарубіжні вчені, такі як Дж. Вільямс, М. Гордон, Дж. Хікс, Ф. Модільяні, М. Міллер, Г. Марковіц, В. Шарп, Ю. Брігхем та інші.

Етапи розвитку фінансового менеджменту відображено у табл. 1.2.

Отже, за столітній період свого існування фінансовий менеджмент значно розширив коло проблем, що досліджуються – якщо при його зародженні він розглядав в основному фінансові питання створення нових фірм та компаній, надалі –

управління інвестиціями і проблеми банкрутства, то в теперішній час він включає практично всі напрямки управління фінансами підприємства.

Таблиця 1.2.

Етапи розвитку фінансового менеджменту

Період	Зміст етапу
Кінець XIX – початок XX століття	Дослідження правових аспектів злиття різних компаній, утворення нових фірм, емісії різних видів цінних паперів для залучення капіталу
30–80-ті роки XX століття	Концентрація уваги на прийнятті управлінських рішень щодо вибору активів і пасивів для максимізації прибутковості фірми. Саме в середині XX століття фінансовий менеджмент сформувався як наука
90-ті роки XX століття і дотепер	Дослідження впливу глобалізації на фінансові операції і ринки, використання комп'ютерних технологій в управлінні фінансами

Важливими теоретичними положеннями сучасного фінансового менеджменту є:

- концепція першочергового значення грошових потоків;
- концепція зміни вартості грошей в часі;
- концепція взаємозв'язку ризику і доходності;
- теорія портфелю;
- теорія структури капіталу і дивідендної політики;
- теорія агентських відношень: урахування конфліктних інтересів ринкових агентів.

Для розуміння суті фінансового управління на підприємстві необхідно визначити базові категорії – «Фінанси», «Фінансові ресурси», «Менеджмент».

Фінанси – сукупність економічних відносин, пов'язаних з формуванням та використанням грошових коштів підприємства в процесі його господарської діяльності.

Фінансові ресурси – це основа фінансів підприємств – сукупність грошових коштів, що перебувають у розпорядженні підприємств і є джерелом їх виробничого і соціального розвитку.

У сучасній економічній літературі не існує єдності у трактуванні сутності фінансового менеджменту. Однак більшість фахівців зазначають, що

Фінансовий менеджмент – це процес управління формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та оптимізації обороту його грошових коштів.

Матеріальною основою фінансового менеджменту є рух вхідних і вихідних грошових потоків.

У процесі організації фінансового менеджменту здійснюються планування, прогнозування, регулювання, координація, стимулювання, контроль та аналіз фінансової діяльності.

Основні етапи прийняття фінансових рішень наведено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Основні етапи прийняття фінансових рішень

Існують різні підходи до формування принципів фінансового менеджменту. Зокрема, можна виділити такі основні принципи фінансового менеджменту:

Системності – врахування взаємодії окремих структурно-функціональних елементів фінансової системи, всіх її рівнів і підсистем з метою отримання ефекту від управлінських рішень;

Цільової спрямованості – орієнтації на цілі й завдання, які ставить перед собою підприємство;

Динамізму управління – відповідно до зміни зовнішнього середовища і внутрішніх умов функціонування підприємства;

Стратегічної орієнтованості – впровадження вартісно-орієнтованої стратегії розвитку підприємства;

Багатоваріантності підходів – до розроблення окремих управлінських рішень та контроль за їхньою реалізацією.

Процес управління фінансовою діяльністю підприємства базується на певному механізмі. Фінансовий механізм управління господарством – це взаємозв'язок певних елементів, що забезпечують виконання функцій фінансового менеджменту.

Механізм фінансового менеджменту є системою основних елементів, регулюючих процес розробки і реалізації управлінських рішень в області фінансової діяльності підприємства. В структуру механізму фінансового менеджменту входять наступні елементи (рис. 1.2.):

Рис. 1.2. Характеристика основних елементів механізму фінансового менеджменту

1. Державне нормативно-правове регулювання фінансової діяльності підприємства;
2. Ринковий механізм регулювання фінансової діяльності підприємства;
3. Внутрішній механізм регулювання окремих аспектів фінансової діяльності підприємства;
4. Система конкретних методів і прийомів здійснення управління фінансовою діяльністю підприємства.

1. *Державне нормативно-правове регулювання фінансової діяльності підприємства.* Ухвалення законів і інших нормативних актів, регулюючих фінансову діяльність підприємств, є одним з напрямів реалізації внутрішньої фінансової політики держави. Законодавчі і нормативні основи цієї політики регулюють фінансову діяльність підприємства в різних формах.

2. *Ринковий механізм регулювання фінансової діяльності підприємства.* Цей механізм формується перш за все у сфері фінансового ринку в розрізі окремих його видів і сегментів. Попит і пропозиція на фінансовому ринку формують рівень цін (ставки відсотка) і котирувань по окремих фінансових інструментах, визначають доступність кредитних ресурсів в національній і іноземній валютах, виявляють середню норму прибутковості капіталу, визначають систему ліквідності окремих фондових і грошових інструментів, що використовуються підприємством в процесі своєї фінансової діяльності. У міру поглиблення ринкових відносин роль ринкового механізму регулювання фінансової діяльності підприємств зростатиме.

3. *Внутрішній механізм регулювання окремих аспектів фінансової діяльності підприємства.* Механізм такого регулювання формується в рамках самого підприємства, відповідно регламентуючи ті або інші оперативні управлінські рішення з питань його фінансової діяльності. Так, ряд аспектів фінансової діяльності регулюється вимогами статуту підприємства. Окремі з цих аспектів регулюються розробленими на підприємстві фінансовою стратегією і фінансовою політикою по окремих напрямках фінансової діяльності. Крім того, на підприємстві може бути розроблена і затверджена система внутрішніх нормативів і вимог по окремих аспектах фінансової діяльності.

4. *Система конкретних методів і прийомів здійснення управління фінансовою діяльністю підприємства.* В процесі аналізу, планування і контролю фінансової діяльності використовується широка система методів і прийомів, за допомогою яких досягаються необхідні результати. До числа основних з них відносяться методи: техніко-економічних розрахунків, балансовий, економіко-статистичні, економіко-математичні, порівняння і інші.

Тобто **механізм фінансового менеджменту – це сукупність** методів, інструментів і важелів впливу на процес розробки і реалізації управлінських рішень

щодо фінансової діяльності підприємства та їхнє інформаційне і нормативно-правове забезпечення.

Елементи фінансового механізму наведено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Елементи фінансового механізму

<i>Назва елемента</i>	<i>Зміст</i>
<i>Фінансові методи</i>	<i>планування, прогнозування, інвестування, кредитування, самофінансування, оподаткування, стимулювання, страхування, оренда, лізинг, факторинг, системи розрахунків, фондоутворення тощо</i>
<i>Фінансові інструменти</i>	<i>акції, облигації, опціони, форварди, ф'ючерси</i>
<i>Фінансові важелі</i>	<i>прибуток, дохід, амортизаційні відрахування, фінансові санації, ціна, орендна плата, дивіденди, вклади, пайові внески, котирування валютних курсів, форми розрахунків, види кредитів, процентні ставки, дисконт</i>
<i>Правове забезпечення</i>	<i>закони, укази, статут юридичної особи</i>
<i>Нормативне забезпечення</i>	<i>норми, інструкції, нормативи, методичні вказівки</i>
<i>Інформаційне забезпечення</i>	<i>звітні та оперативні дані; статистичні та фінансові оперативні дані; нормативна та інструктивна інформація всіх рівнів; планово-прогнозна інформація; довідково-аналітична інформація</i>

2. Стратегія і тактика фінансового менеджменту

Фінансова стратегія – це система довгострокових цілей фінансової діяльності з визначеними найефективнішими способами їх досягнення.

Фінансова стратегія є частиною загальної стратегії підприємства.

Фінансова стратегія підприємства охоплює:

- політику управління активами (оборотними і необоротними) та інвестиціями;

- політику формування фінансових ресурсів (власних та залучених на основі податкової, дивідендної, амортизаційної, емісійної політики, залучення банківського чи комерційного кредиту тощо);
- політику управління інвестиціями (реальними, фінансовими);
- політику управління грошовими коштами;
- політику управління фінансовими ризиками й недопущення банкрутства.

Виділяють стратегічний та оперативно-тактичний фінансовий менеджмент.

Стратегічний фінансовий менеджмент – це управління інвестиціями. Він передбачає:

- фінансову оцінку проектів вкладення капіталу;
- відбір критеріїв прийняття інвестиційних рішень;
- вибір оптимального варіанта вкладення капіталу;
- визначення джерел фінансування.

Оперативно-тактичний фінансовий менеджмент – це оперативне управління готівкою.

Тактика фінансового управління охоплює процес планування і прогнозування основних фінансових рішень щодо формування та використання усіх фінансових ресурсів, максимізації прибутку підприємства. Інакше кажучи, вона спрямована на забезпечення відшкодування поточних витрат за рахунок отриманих доходів, регулювання обсягу поточних грошових виплат, забезпечення ефективності використання наявних грошових коштів у конкретний проміжок часу, визначення фінансових ризиків та чинників, що впливають на прибуток підприємства.

Цільові завдання тактики подано на рис. 1.3.

Тактичні завдання підприємства виконують фінансові служби підприємства.

Тактика управління фінансами є формою деталізації стратегії. Її розробляють відповідно до визначених раніше стратегічних орієнтирів діяльності підприємства. Однак за певних обставин фінансові менеджери можуть на деякий час або назавжди відмовитися від окремих стратегічних дій. Зокрема, тактичні завдання можуть стати для підприємства першочерговими у таких випадках:

- якщо серйозно погіршиться фінансовий стан підприємства і виникне реальна загроза банкрутства;
- якщо вилучення ресурсів для реалізації стратегічних завдань може призвести до погіршення фінансових показників підприємства протягом кількох років;
- якщо запропоновані стратегічні дії є дуже ризикованими і можуть справити непередбачуваний вплив на ринкові позиції підприємства та його платоспроможність.

Рис. 1.3. Цільові завдання тактики фінансового менеджменту

Отже, виконання тактичних завдань фінансового менеджменту дасть можливість обґрунтувати прийняття конкретних рішень щодо забезпечення найефективнішого використання фінансових ресурсів, оптимізацію як зовнішніх, так і внутрішніх джерел їх формування.

Ефективний механізм фінансового менеджменту дозволяє в повному обсязі реалізувати мету і задачі, що стоять перед ним. Це сприяє результативному здійсненню функцій фінансового управління підприємством.

3. Організаційне забезпечення фінансового менеджменту

Функції фінансового менеджменту на практиці реалізуються за допомогою системи забезпечення фінансового менеджменту, яка охоплює:

- організаційне забезпечення фінансового менеджменту;
- інформаційне забезпечення фінансового менеджменту;
- внутрішній фінансовий контроль.

Організаційне забезпечення фінансового менеджменту здійснюють внутрішні структурні підрозділи підприємства (суб'єкти управління), які забезпечують розроблення та прийняття фінансових управлінських рішень і відповідають за результати їх виконання.

На державному рівні менеджмент грошово-кредитної сфери здійснює Верховна Рада України і Національний банк. Бюджетний менеджмент здійснює Верховна Рада України, Міністерство фінансів, рахункова палата, контрольно-ревізійне управління, казначейство, податкова адміністрація.

В сім'ї фінансове планування здійснюють, зазвичай, батьки.

Підприємство самостійно вибирає форму організації фінансової роботи залежно від організаційно-правової форми, особливостей господарської діяльності, загальної структури управління, наявності територіально відокремлених підрозділів (філій, представництв), розмірів підприємства і чисельності працівників.

Система організаційного забезпечення фінансового менеджменту може ґрунтуватись на:

- *принципах ієрархії*, що передбачають виділення різних рівнів управління фінансовою діяльністю, рівень управління підприємством, рівень управління структурними підрозділами підприємств;
- *функціональних зв'язках*, тобто розподіл функцій управління між окремими структурними підрозділами підприємства (управління виробничою діяльністю; управління збутовою діяльністю; управління персоналом; управління фінансовою діяльністю).

Досвід вітчизняних і зарубіжних підприємств показує, що ефективнішою є функціональна організаційна система фінансового менеджменту.

Відповідальність за організацію фінансової роботи на підприємстві покладається на фінансову службу – самостійний структурний підрозділ, який виконує визначені функції в системі управління підприємством.

На малих підприємствах фінансові служби, як правило не створюють. Функції цього підрозділу можуть поєднуватись з функціями бухгалтерії або покладатись на директора підприємства чи його власника. Якщо ж мале підприємство входить у вертикальні організаційно-правові форми (холдинги, консорціуми, асоціації, мережі

франчайзингу тощо), то організаційна структура управління їх фінансами ускладнюється за рахунок додаткових суб'єктивно-об'єктивних взаємовідносин і більшої залежності від вищих фінансових підрозділів.

В акціонерних товариствах наявність фінансової служби в системі управління підприємством є обов'язковою.

На середніх підприємствах функції фінансового управління покладені на фінансового менеджера.

Для великих підприємств характерним є виділення спеціальних служб фінансового менеджменту та значна структурованість апарату управління фінансами (віце-президент з фінансів – фінансовий директор – керівники спеціалізованих фінансових підрозділів – фінансові менеджери різного рівня і різної спеціалізації).

На кожному конкретному підприємстві діє особлива фінансово-організаційна структура залежно від масштабів і завдань статутної діяльності та затвердженого штатного розкладу.

Основні функції фінансової служби наведено на рис. 1.4.

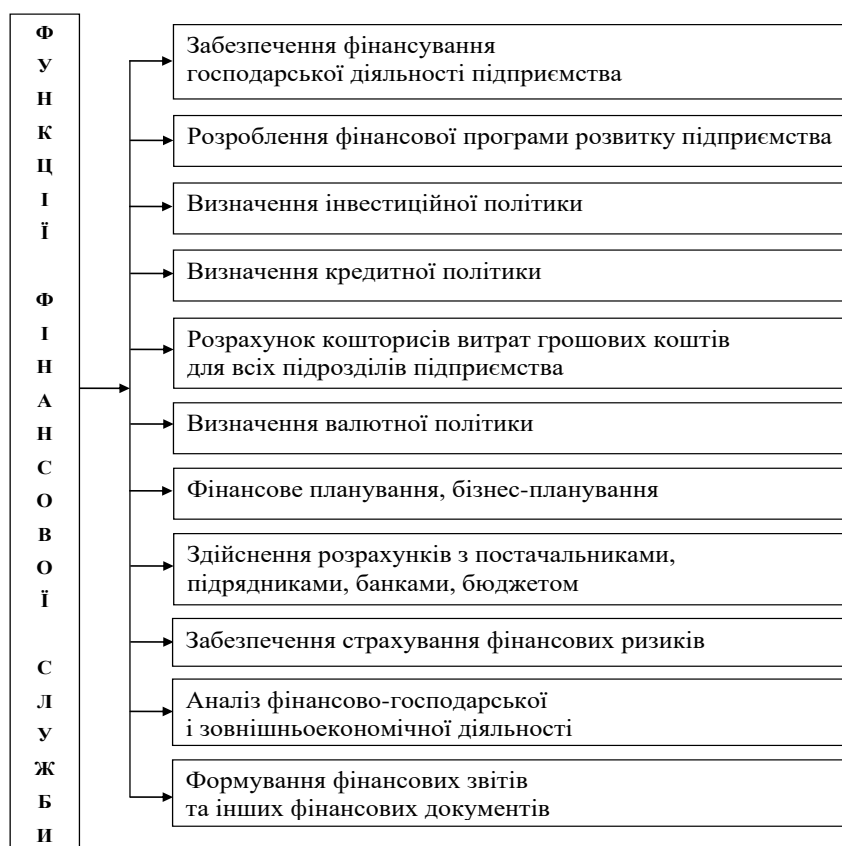

Рис. 1.4. Основні функції фінансової служби підприємства

На практиці поряд з традиційною використовують й інші, прогресивніші форми організаційної системи фінансового управління на основі центрів відповідальності (концепцію розробив американський вчений Дж. Хігінс).

Центр відповідальності – це структурний підрозділ підприємства, який повністю контролює ті чи інші напрями фінансової діяльності, а його керівник самостійно приймає управлінські рішення і бере на себе повну відповідальність за досягнення планових показників фінансової діяльності цього підрозділу.

Виокремлюють чотири типи центрів відповідальності на підприємстві рис. 1.5.

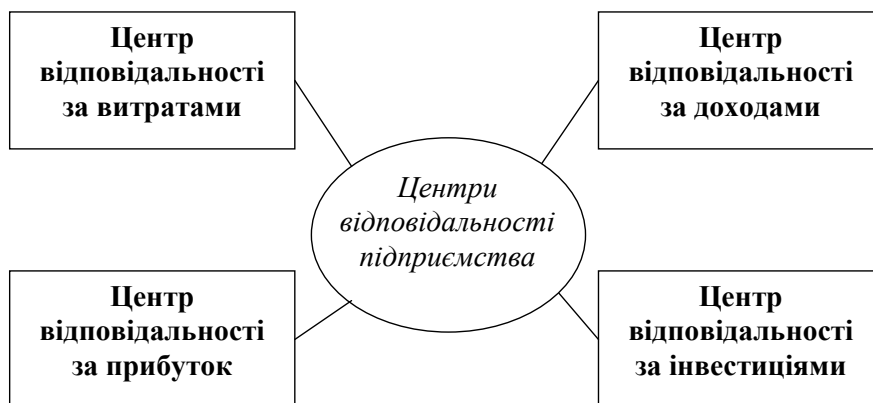

Рис. 1.5. Основні типи центрів відповідальності

В основі цієї класифікації лежить критерій фінансової відповідальності їх керівників, що визначається широтою наданих повноважень та повною відповідальністю. Іноді виділяють і центр рентабельності.

Центр відповідальності за витратами – це підрозділ підприємства, керівник відповідає тільки за витрати. Такий структурний підрозділ не може самостійно впливати на величину доходів і суму прибутку підприємства. Наприклад, виробничі, постачально-заготівельні підрозділи.

Центр відповідальності за доходами – підрозділ менеджер якого відповідає за отримання доходів, але не несе відповідальності за витрати виробництва. Наприклад, відділ збуту продукції.

Керівники центрів доходів, як і керівники центрів витрат, можуть відповідати за недосягнення фінансових результатів, але отримання прибутку не є метою ні тих, ні інших. Тому в системі організаційного забезпечення фінансового менеджменту найчастіше формують центри прибутку та центри інвестицій.

Центри відповідальності за прибутками – це підрозділи керівники яких відповідальні не тільки за витрати, але й за обсяги виробництва і реалізації продукції, ціни, а також за фінансові результати свого підрозділу. Це можуть бути окремі підприємства в складі об'єднань підприємств, філії, дочірні підприємства, магазини, тощо.

Мета центру прибутку – отримання максимального прибутку шляхом оптимального поєднання ресурсів, обсягу виробництва продукції та ціни реалізації.

Центр відповідальності за інвестиціями – це підрозділ, керівник якого відповідає за витрати і результати інвестиційного процесу, ефективність використання інвестицій.

Завдання такого центру полягає у забезпеченні максимальної рентабельності вкладеного капіталу, його швидкої окупності, підвищенні ринкової вартості підприємства.

Центри інвестицій мають певні особливості порівняно з іншими центрами відповідальності, а саме:

- широко впроваджуються на диверсифікованих підприємствах;
- ними можуть бути самостійні крупні відділення корпорацій або дочірні підприємства, які мають право впливати (контролювати) не лише на витрати і доходи, а також на величину активів таких структурних одиниць шляхом інвестування власного прибутку.

Керівники центрів інвестицій в порівнянні з керівниками інших центрів мають найвищі повноваження в керівництві і, як наслідок, несуть найвищу відповідальність за прийняті рішення. Частково їм делеговано право приймати власні інвестиційні рішення, тобто розподіляти між окремими проектами виділені адміністрацією підприємства кошти.

4. Інформаційне забезпечення фінансового менеджменту

Наявність і володіння інформацією дає можливість оперативного управління системами.

На думку фахівців національного аерокосмічного Агенства США (NASA), людство з моменту виникнення Шумерської цивілізації (4 тис. р. до Р.Х.) до 1900 р. накопичило певну кількість інформації, причому:

- з 1900 р. по 1950 р. цей обсяг інформації збільшився у два рази;
- з 1950 р. по 1970 р. обсяг інформації зріс ще у 2 рази;
- з 1970 по 1980 р. – це зростання повторилося.

Зростання інформації спостерігається у всіх сферах діяльності. Приміром, інформаційний вибух у сфері дослідження космосу досяг такої сили, що NASA не встигає обробляти інформацію, що надходить. Деякі повідомлення завантажуються в комп'ютери з десятирічним запізненням.

Управління суб'єктом господарювання в умовах ринкової економіки, конкуренції та перерозподілу власності ставить високі вимоги до інформації, на основі якої приймають рішення.

За характером, сферами виникнення, призначенням та формами закріплення (фіксації) інформацію, що використовується в управлінні, поділяють на три великих класи:

- **науково-технічна** – результати наукових досліджень вчених та фахівців у різноманітних галузях діяльності;
- **управлінська** – планова, нормативна та інша інформація, необхідна для організації управління підприємством чи організацією. Вона міститься в господарських договорах, заявках та замовленнях;
- **обліково-статистична** – узагальнення даних про факти та явища, що сталися, відбуваються або можуть відбутися на підприємстві. Вона фіксується у спеціальних документах, має періодичний характер і призначена для прийняття управлінських рішень.

Окрім того, інформацію можна класифікувати за ознаками, що подані на рис. 1.6.

Існують й інші підходи до класифікації інформаційного забезпечення фінансового менеджменту. Зокрема, рекомендують систематизувати інформаційне забезпечення фінансового менеджменту у такий спосіб:

- звітні та оперативні дані: фінансової, статистичної і оперативної звітності;
- нормативна та інструктивна інформації всіх рівнів;
- планово-прогнозна інформації (дані планів, бюджетів, бізнес-планів);
- довідково-аналітична інформація.

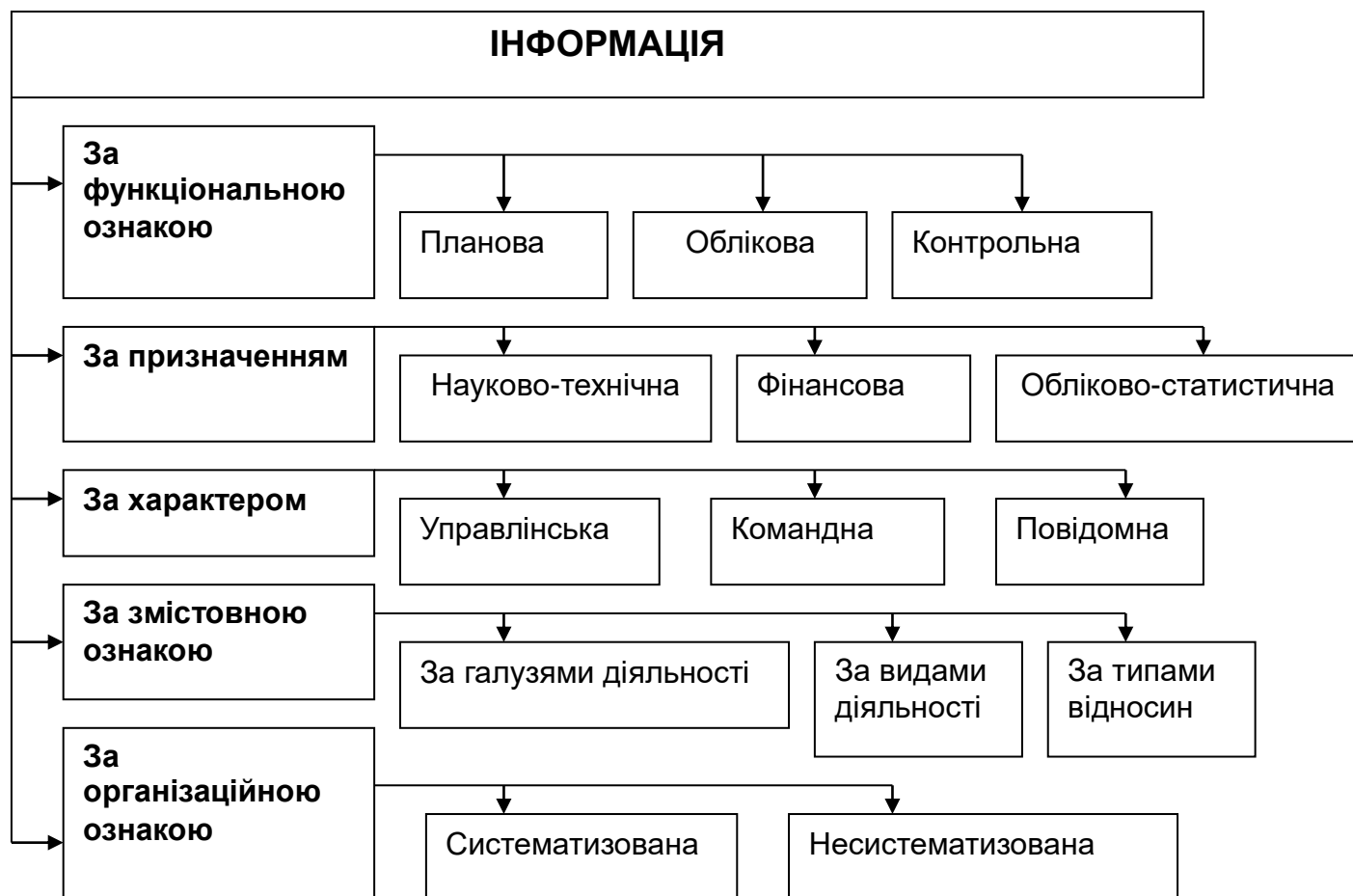

Рис. 1.6. Класифікація інформації

Вся інформація, яка формує систему інформаційного забезпечення фінансового менеджменту, повинна відповідати таким вимогам:

- *істотність* – визначає наскільки дана інформація впливає на результати фінансових рішень;
- *повнота* – характеризує завершеність обсягу інформаційних даних, необхідних для прийняття рішень;
- *своєчасність* – характеризується своєчасністю для оцінки минулих, теперішніх і майбутніх подій;
- *достовірність* – досягається за відсутністю помилок на необ’єктивних суджень;

- *зрозумілість* – можливість однозначного тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені в сприйнятті цієї інформації;
- *порівнянність* – можливість її застосування для порівняння даних за різні періоди, даних різних підприємств;
- *релевантність* – характеризує рівень використання інформації в процесі прийняття рішень;
- *ефективність* – передбачає, що витрати на залучення окремих інформативних показників не повинні перевищувати ефект, який буде отриманий у результаті їх використання під час підготовки і реалізації відповідних управлінських рішень.

Основною вимогою до фінансової інформації є її **корисність** для користувачів. Корисність інформації можна вимірювати в таких самих одиницях (чи близьких до них), в яких вимірюють цільову функцію управління.

Принципи формування фінансової звітності підприємства відображено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4.

Принципи формування фінансової звітності підприємства

<i>Принцип</i>	<i>Зміст принципу</i>
<i>Автономність підприємства</i>	<i>Кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників</i>
<i>Безперервність діяльності</i>	<i>Передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі</i>
<i>Періодичність</i>	<i>Припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності</i>
<i>Історична (фактична) собівартість</i>	<i>Визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання</i>
<i>Нарахування та відповідність доходів і витрат</i>	<i>Для визначення фінансового результату звітного періоду слід зіставити доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей</i>
<i>Повне висвітлення</i>	<i>Фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі</i>
<i>Послідовність</i>	<i>Передбачає постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності</i>
<i>Обачність</i>	<i>Методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства</i>
<i>Превалювання змісту над формою</i>	<i>Операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми</i>
<i>Єдиний грошовий вимірник</i>	<i>Передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці</i>

Система інформаційного забезпечення фінансового менеджменту на підприємстві – це процес цілеспрямованого підбору відповідних інформативних

показників, орієнтованих як на прийняття стратегічних рішень, так і на ефективне поточне управління фінансовою діяльністю.

У кожному конкретному випадку має бути визначений склад показників інформаційної бази, критерії, яким повинна відповідати відібрана інформація, способи організації та захисту інформаційних потоків.

Склад показників інформаційної бази фінансового менеджменту залежить від галузевої належності підприємства, його організаційно-правової форми функціонування, обсягу та рівня диверсифікації фінансової діяльності.

Для формування інформаційної бази використовують внутрішні та зовнішні джерела інформації.

Система показників інформаційного забезпечення фінансового менеджменту наведена в таблицях 1.5. та 1.6.

Таблиця 1.5.

Показники, які формують із зовнішніх джерел

Показники	Джерела формування
1	2
<p>I. Показники, що характеризують загальноекономічний розвиток країни:</p> <p><i>1. Показники макроекономічного розвитку:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • темпи росту внутрішнього валового продукту та національного доходу; • обсяг емісії грошей в аналізованому періоді; • грошові доходи населення; • вклади населення в банках; • індекс інфляції; • облікова ставка центрального банку. <p><i>2. Показники галузевого розвитку:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • обсяг випущеної (реалізованої) продукції, його динаміка; • загальна вартість активів підприємства, зокрема оборотних; • сума власного капіталу підприємства; • сума прибутку підприємств, зокрема від основної (операційної) діяльності; • ставка оподаткування прибутку від основної діяльності; • ставка податку на додану вартість та акцизного збору на продукцію, яку випускають підприємства галузі; • індекс цін на продукцію галузі в аналізованому періоді. 	<p>Дані державної статистики</p> <p>Законодавча база</p>

Продовження табл. 1.5.

1	2
<p>III. Показники, які характеризують діяльність контрагентів та конкурентів, а саме:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Банків. 2. Страхових компаній. 3. Постачальників продукції. 4. Покупців продукції. 5. Конкурентів. <p>IV. Нормативно-регулюючі показники:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативно-регулюючі показники з різних аспектів фінансової діяльності підприємства. 2. Нормативно-регулюючі показники з питань функціонування окремих сегментів фінансового ринку 	<p>Публікації звітних матеріалів у пресі, відповідні рейтинги з основними результативними показниками діяльності банків, страхових компаній, платні бізнес-довідки, які надають окремі інформаційні компанії</p> <p>Нормативно-правові акти, які приймають різні органи державного управління</p>

<p>II. Показники, які характеризують кон'юнктуру фінансового ринку:</p> <p><i>1. Показники, які характеризують кон'юнктуру ринку фінансових фондових інструментів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • види основних фондових інструментів (акцій, облігацій, деривативів тощо), які обертаються на біржовому та позабіржовому фондовому ринку; • котирувальні ціни пропозиції та попиту основних видів фондових інструментів; • обсяги та ціни угод за основними видами фондових інструментів; • зведений індекс динаміки цін на фондовому ринку. <p><i>2. Показники, які характеризують кон'юнктуру ринку грошових інструментів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • кредитна ставка окремих комерційних банків, диференційована за вкладами до запитання та терміновими вкладами; • офіційний курс окремих валют, якими оперує підприємство в процесі зовнішньоекономічної діяльності; • курс придбання-продажу аналогічних видів валют, встановлений комерційними банками. 	<p>Публікації періодичних комерційних видань, фондової та валютної біржі, електронні джерела</p>
--	--

Таблиця 1.6.

Показники, які формують із внутрішніх джерел

Показники	Джерела формування
I. Показники, які характеризують фінансовий стан та результати фінансової діяльності по підприємству загалом: <ul style="list-style-type: none"> • показники Балансу підприємства; • показники Звіту про фінансові результати підприємства; • показники Звіту про рух грошових коштів; • показники Звіту про власний капітал підприємства; • дані Приміток до річної фінансової звітності підприємства. 	Дані фінансового обліку підприємства
II. Показники, які характеризують фінансові результати діяльності окремих структурних підрозділів підприємства: <ul style="list-style-type: none"> • показники, які формуються за сферами фінансової діяльності підприємства; • показники, які формуються за регіонами діяльності (якщо наявна регіональна диверсифікація фінансової діяльності); • показники, які формуються за центрами відповідальності (центри затрат, доходу, прибутку та інвестицій). 	Дані управлінського обліку
III. Нормативно-планові показники, пов'язані з фінансовим розвитком підприємства: <ul style="list-style-type: none"> • система внутрішніх нормативів, які регулюють фінансовий розвиток підприємства; • система планових показників фінансового розвитку підприємства. 	Дані фінансового обліку підприємства Дані управлінського обліку

Всі показники інформаційної бази повинні бути отримані з надійних та достовірних джерел інформації. Саме такі принципи закладені в національній системі бухгалтерського обліку згідно із законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», що гарантує систематичний та повний облік активів, зобов'язань та капіталу підприємства і значно розширює функціональні можливості фінансових менеджерів.

Всіх користувачів інформації про діяльність підприємства поділяють на дві категорії: зовнішні та внутрішні.

До *внутрішніх користувачів* відносять управлінський персонал підприємства, власників (акціонерів) підприємства, службовців та ін.

Внутрішні користувачі використовують як інформацію, яка характеризує результати фінансової діяльності підприємства та його фінансовий стан, доступну для всіх користувачів, так і значний обсяг інформації про фінансову діяльність, яка є комерційною таємницею. Крім того, внутрішні користувачі використовують низку фінансових показників, які формуються з зовнішніх джерел.

Зовнішніх користувачів фінансової звітності поділяють на дві групи: користувачі, які безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства;

1) користувачі, які опосередковано зацікавлені в діяльності підприємства.

До першої групи належать:

- потенційні інвестори підприємства;

- нинішні та потенційні кредитори;
- постачальники та покупці;
- держава (податкові органи).

До другої групи відносять тих юридичних та фізичних осіб, яким вивчення звітності необхідне для захисту інтересів користувачів з першої групи, а саме:

- аудиторські служби;
- консультанти з фінансових питань;
- органи реєстрації та інші державні контролюючі органи;
- законодавчі органи;
- юристи (для оцінки виконання умов угод, дотримання законодавчих норм при розподілі прибутку та виплаті дивідендів);
- преса та інформаційні агентства (огляди, оцінка тенденцій розвитку);
- торгівельно-виробничі асоціації (для статистичного узагальнення інформації за галузями, для аналізу результатів діяльності на галузевому рівні);
- профспілки (для формування вимог щодо заробітної плати та умов трудових угод, оцінки тенденцій розвитку галузі).

Використання фінансової інформації різними групами користувачів подано у таблиці 1.7.

Таблиця 1.7.

Використання фінансової інформації різними групами користувачів

Користувачі	Інтереси	Джерела інформації
Менеджери підприємства	Оцінка ефективності виробничої та фінансової діяльності; прийняття управлінських та фінансових рішень	Внутрішні звіти; фінансова звітність підприємств.
Органи оподаткування	Оподаткування	Фінансова звітність; податкова звітність; дані внутрішніх перевірок.
Акціонери	Оцінка адекватності доходу рівню ризиковості зроблених інвестицій, оцінка перспектив виплати дивідендів.	Фінансова звітність
Кредитори	Визначення наявності ресурсів для погашення кредитів та виплати відсотків.	Фінансова звітність; спеціальні довідки
Постачальники	Визначення наявності ресурсів для оплати поставок	Фінансова звітність
Покупці	Оцінка того, наскільки довго підприємство зможе продовжувати свою діяльність	Фінансова звітність
Службовці	Оцінка стабільності та рентабельності діяльності підприємства з метою визначення перспективи своєї зайнятості, отримання фінансових та інших пільг та виплат від підприємства	Фінансова звітність
Статистичні органи	Статистичні узагальнення	Статистична звітність; фінансова звітність

Всі користувачі фінансової інформації, незалежно від групи, до якої вони належать, зацікавлені в її повноті, правдивості, неупередженості та своєчасності.